ilhan berk

GÜZEL IRMAK

M. Gürhan Başaran

İlhan Berk

●

Güzel Irmak

Birinci Basım: Mart 1988

182.03.065.474.323
88.34.Y.0016.323

YAZIŞMA ADRESİ: ADAM YAYINLARI, BÜYÜKDERE CADDESİ, ÜÇYOL MEVKİİ, NO: 57 MASLAK-İSTANBUL
TEL: 176 23 30 (8 hat) TELG: ADAMYAY TELEKS: 26534 rada tr

İlhan Berk

•

Güzel Irmak

•

Şairin Kanı

Şiir/Poetika

GÜZEL IRMAK

I

'All in green went my love riding.'

(e.c.cummings)

OLTU TAŞI

Ağzından başlamalı seni anlatmaya
Çocuğum, ağzın Çin ipeği, yangınlar, oltu taşı

Soğuk su çeşmesi, genel grev senin ağzın
Kendini ordan oraya atan aptal bir deniz

Ağzın çarşıda lacivert kuşlar satan çocuk
Tarla adında üç ayda bir çıkan bir dergi

Bizim küçük ırmaklarımız senin ağzın
Küçük bir sokaktan küçük bir alana inmek her gün

Ağzın Bursa'da zaman, çok kapalı çarşılar
Eski harflerle yazılan gece

Çocuklar, kuşlar, yaz günleri senin ağzın
Ağzın ipek kıvamında aklımda

GRİ SEVGİLİ

Seninle konuşuyorum, gri sevgili, bir taflanla konuşur gibi
Seninle konuşurken bazı sokaklar bazı kuşlar seninle konuşurken
Seninle konuşurken gözlerin dudakların ellerin seninle konuşurken
Seninle konuşurken aşk yeşil gözlü bir şose seninle konuşurken
— Beyaz bir gül seninle konuşurken beyaz bir gül seninle konuşurken
Seninle konuşurken yeşil bir yaprak ağzın seninle konuşurken
Seninle konuşurken soyunuyor sesin seninle konuşurken
Seninle konuşurken seninle konuşurken seninle konuşurken

ÇOK UZUN BİR GÜNDÜ AŞKA DÖNÜYORDUM

Çok uzun bir gündü aşka dönüyordum
Çok uzun, yavrum, çok uzun seni sevmekten
İşte diyordum ilk öpüş işte masmavi yarığın
İşte yedisi sabahın ve ıslak ağzının
İşte eski bir otu kasıklarının ve karnının
İşte dilinin getirdikleri işte ormanlarım
İşte döşekte çırılçıplak upuzun uyanışın
İşte kayaya vuran eski gölgen eski sesin
İşte o ağzındaki esmer kuş o yaban ırmak
Kal öyle diyordum böyle anadan doğma iç içe
Kal öyle ilkin orandan öpeceğim diyordum
Aşk ki karadır tek heceli bir sözcüktür
İşte tam böyle, sevdalım, tam böyle diyordum

BİR DÜZYAZIYIMDIR BELKİ DE BEN

Senin yüzün denize inen sokaklar
Dörtyol ağızları, su saatleri senin yüzün

Ne zaman eğilsem yüzüne ben
Yüzün erkenden açan çarşılar

Sen ki bir nilüfersin ölçüsüz uyaksız
Anlaki beyaz, masmavi hohlarım seni

Sanki çok uzun bir şiire çalışıyorum da ben
Yüzün ona en uzun uyaklar düşürüyordur

Hem kim bilir yüzünden sürülmüş
Bir düzyazıyımdır belki de ben

TEN KAYGANDIR AŞKIM BENİM

Ten kaygandır aşkım benim
Uzun, deli otlar gibidir.
Gecede dokundum çıplak etine
Dilim her yanında gezdi durdu.

Böyle ağzının düğümünde gittim geldim
Eğildim sonra derinine tüylerinin
Alkollü sesin, kocaman ağzın, kirpiklerin
Gecede kâğıtlarıma düştü durdu.

Sunu

(Yüzünle çıktım sonra
Kendini sokak sanan bir sokağa
Çıkmak,
          bir öğle sonuydu sanki).

AŞK O SIVI

Çoğul güzeldir. Yüzün dursun
 (Yüzün ki bir halkın tarihine alınlık)
Daya ağzını kasığıma, sevgili suça
  Gövdem, o cehennem, gövdende
   — Sevgilim, sevişelim.

Kirlidir aşk, çocuğum, o sıvı fosil
  Dölyatağı, o sürgün, her şeydir
Düşün durmadan yinelenen taşı
Hem bilmem biliyor musun tarih de tendir
  Ağzın, o alev, ağzımda
   — Sevgilim, sevişelim.

KORKUNÇ SEVİYORUM GÖVDENİ

Yavrum, korkunç seviyorum gövdeni
Kirpiklerini, küçük ellerini, gözlerini
Gövden ormanlar, patikalar, donanma ateşleri
Kulağında taflanla geçen sarı bir çocuk
Büyük bir bahçede büyük bir çançiçeği
Gövden yürüyen gece, kırmızı bir kuş
Dili sonsuzluğun.

Böyle boynun, kalçan, karnın,
                                        çıkıyorum
Bu huysuz atı —
Bizden yeni bir sözlük yazılıyor altımızda
(Boynunun soluk mavi çizgisinden).

Yukarılarda korkunç ağıyor gök.

II

AŞKLA ÖLÜM

AŞKLA ÖLÜM

Çocuktur aşk, küçük sürgünüm
  Bir avuç gökyüzüdür.

Öylesine güzelsin ki beni sen soydun
  Bir çiçeğe su verir gibi.

Usulca ensenden öptüm seni
                Usulca,
Bozulup dağılıyor topuzun
Karnın, kolların ipince düşüyorsun.

Aşk ki küçük dağ köyleridir
Diyordum, yüzünle çıktığım.

Uzat ellerini, küçük sürgünüm
Uzat bana
El eledir çünkü aşkla ölüm.

KÜÇÜK BİR GÜL ŞİMDİ DÜNYADAN GEÇERKEN

Saçlarını öyle ıslat ve tarat geceye
Küçük bir gül şimdi dünyadan geçerken
Anlatsın bir kıyıya vuran ölümü
Bir şimdi bir sonra olan ölümü
Defterlerinde kır çiçekleri kurutan bir ölümü
Sessiz, solgun bir Doğulu olan ölümü
Bir dağ ya da bir ırmak olan ölümü
Seninle konuşur gibi kendi kendine konuşan ölümü
Kendi halinde bir ölüm olan ölümü

Evet, saçlarını öyle ıslat ve tarat geceye.

BENİM GÖLGEME GİR AŞKIM

Benim gölgeme gir aşkım. Daya
Soluğunu soluğuma, mühürle beni.

— Aylardan ağustos mu? Memelerin beyaz.

Dolanan deryadil iki akarsu gibi
İki dağın sevişmesini anlamalısın.

Aşk ki gittikti onu
Döndük, ezik, buruk — bir zamandı —

— Ölüm kırsal kasaba mı? Karnın sıcak.

Bunları yerdeki beyaz boynun için söylüyorum
Aralık ağzın, derin ırmağın için söylüyorum.

TARAR SAÇIMIZI ÖLÜM

Ölüm daha kolaydır sevmekten,
der ya Aragon
Anla ki ölüme benzer sevmek.

Sözcükler ki alevdir
Ve karadır şairlerin hayatı

Hem nice şiirlerde nice aşklarda
Tarar saçımızı ölüm.

Aşk ki bazen solgun bir ilçedir
Sürdürür derinliğini.

Neden en çok acı ustası şairlerdir
En çok taşırlar çünkü aşkları.

Ben ki yatağından tedirgin bir suyum
Besbelli ki aşka ve ölüme çalışıyorum.

BEN HER GÜN BİR ÇARŞIYI BİR UÇTAN BİR UCA GİDERİM

Bu benim ölümüm önünde durduğun
Anısı solgun bir deniz kıyısının
Geçmişte geçtiğimiz ağaçlıklı bir yol belki de
(Akşam kılığında,
                        bir sevişme vakti)
Ağaçlıklı yolların da ruhu vardır çünkü
Neyse,
        o ruh.

Sen ki bir gülsün,
                        ey gül!
(O kadar çok, o kadar çok, o kadar çok)
Ben her gün bir çarşıyı bir uçtan bir uca giderim
Ağaçlara bakarım, bir suda dururum
Bir kuş bir sokağı önüne takar götürür
— Biraz sonraydı yüzün
Diye geçiririm içimden
Bir kadının balkona astığı barok çamaşır
Bembeyaz soluğunu boşaltır ağzıma benim
Sen sonra hafifçe tutar öpersin beni
Ben bir daha bir uçtan bir uca giderim çarşıyı.

BU SENİN SABAHA KARŞI BOYNUN

Bu senin sabaha karşı boynun
   Su içer gibi güzel.

— Lüpenler, filbahriler mi? Saçlarında otlar.

Ölüm ki gri bir su kocaman eski
   Yazdıktı geçmişlerde, şimdilerde.

Bu kısacık masmavi sesin
   Saatlerce, saatlerce seviştiğinden.

— Çavlanlar, süsenler mi? Ağzında kuşlar.

Dedimdi beyazlığın ki lotüs gibi
   İşte o adamakıllı aklımda.

ÖLÜM O PAS

Su kıyısına tut çıplaklığımızı, suyun kararmasına tut;
Bitmemiş şiirlere, önsözlere tut çıplaklığımızı;
Eşyanın acı tadına, kazılara sür onu;
Dor alfabelerine, Ortaçağa, en çok da ona tut;
Her gün gidip gelinen sokaklara, kalabalıklara tut onu;
Günlük işlerine, gökyüzüne tut çıplaklığımızı;
Ağaçlara, çarşılara, caddelere çıkar onu;

Ölüme, o pasa tut sonra da.

III

BAKMAK AŞKTIR

SÖZCÜKLER

Sözcükleriyim ben ağzının, çocuk kirpiklerinin
(Siz, yani ilkyaz, kuş sürüleri)
Çizgileri yininin,
sevgili tüylerinin
Ve zamanın (Zaman ki bellektir
gövdenin tarihinde).
Sonra biraz da anısı
Çıplak etinin.

Yaralıdır

aşk.
Yaralıdır çün bütün sözcükler
O haçlı orduları.
(Siz yani günbatımı, çan kuleleri)
İşte bir bir getirip bırakıyorum
Ağzına senin
Bir bir bütün ama bütün sözcükleri
Senin adına
(dokunur gibi sana).

Ben ki aşkım, ben ki kendisiyim aşkın
(Siz, yani güneşler, gökyüzleri)
Bir kardelen bir yerlerde solur şimdi sizi
Akar giysin
Gözlerin, büyülü durgun çıplaklığın.
Aşk kor ağzını.

BAKMAK AŞKTIR

Kal böyle aşkım, kal böyle
Ve yalnız
Bana bak.
Bakmak aşktır.

'Soyundum işte sana yol olsun diye.'
Böyle çırılçıplak böyle et ete
Bırak gezinsin üstünde soluğum.

Saydamdır aşk, o naif şeytan
Gözlerin, çıplak memelerin, dudakların
Böyle işte böyle gel gir yatağıma.
Ve öp sonra da
Durmadan bir daha, bir daha öp beni
Böyle uzun bir yolculuk ister aşk.
Ve çek sonra da, daha bir kendine beni
Çek ki
Bileyim benim olduğunu.
Böyle işte böyle kasık kasığa.

KASIK

Bu senin akşamüstü sesin hiç unutmam
(Hiç unutmam, hiç unutmam, hiç unutmam).

Bu benim çocuk yüzüm.

Yüzümü alıp ellerinin yanına koyuyorum
Bir tramvay durağını hemen yanına ağzının.
Tam yanına kocaman bir küpeçiçeğini gözlerinin
Yanına sözcükleri, sıfatları dudağının.

Huysuz bir deniz kıyısı olmalıyım ki ben
Boyuna bir yerlerini alıp bir yerlere koyuyorum
(Yeniden, yeniden, yeniden).

Yeni çayırlara, nehirlere benzer bir yerden
Ağaçlara kuşlara, ağaçlara kuşlara dönüyorum sonra
birden
Belki de yeniden bir deniz kıyısı olmayı bekliyorum
Yavaşça yarı kasığından uyanmayı belki de.

Sonra siz oluyorsunuz birden.

SENİN AŞKIN KIRMIZI MIDIR

Senin aşkın kırmızı mıdır
  (Aşk, o duvar saatı)
Yeniden derinden anladım artık
  Senin aşkın kırmızı

Senin yüzün gece midir
  (Yüzün, o küçük su yolları)
Bütün renkler ezberimde de söylüyorum
  Senin yüzün gece

Senin sesin akşamüstleri mi
  (Sesin, o deniz kıyısı)
Bütün sesleri yaşadım da biliyorum
  Senin sesin akşamüstleri

Senin gözlerin *Göl Saatleri* mi
  Gözlerin o *Dünyanın En Güzel Arabistanı*
Bütün kitap adlarını düşündüm
  Senin gözlerin *Göl Saatleri*

GÜZEL

Güzel,
        gövden sürgünlüğümdür benim
(O kırçıl ot, sevgili keten)
Orda gök, güneşler, tarih
Tütünü saçlarının ve boynunun
Orda ağzının soluk atlası
        Bütün coğrafya.

Ben ki bir batığım, yitik, hurda
Boynu bükük zeytini yüzyılımızın
Anısı bir ormanın,
                süt dişlerinde.

Sunu

Nerde olursan ol orayı anlatır bana
Güzel,
        gövdenin durgun, derin ırmağı.

TEŞEKKÜR

Evet hep açık gidip gelen ağzın içindi;
Gökyüzünün o huysuz maviliği içindi;
Elma kokan bir Türkçeyle konuştuğun içindi;
Ölümün sefil, kötü belleği içindi;
Her gün pazar kurulan o sokaklar içindi;
Saçında uykusu kaçmış çiçekler ıslattığın içindi;
Çocuklar okuldan dönüyormuş gibi sesin içindi;

İşte bütün ama bütün bunlar için sana teşekkür ederim.

GÜZEL IRMAK

Küçüğüm, bu senin sesin, güzel ırmak
Önce rüzgârın öptüğü, sonra benim öptüğüm
Bu bitmemiş şiirler senin ayakbileklerin
Soluğun, kokun, karnın, gölgeli gözlerin
Bu böyle çözülü göğsün, enine boyuna dudakların
Sabahlara kadar ki büyük gözlerin böyle
Bu dal gibiliğin, saçların, kırmızı ağzın
Bu üstünde onca seviştiğimiz yatak sonra
Sonra bu benim anı artığı eski yüzüm
Tüylerin, tay boynun, küçücük çocuk ellerin
Böyle yukarıdan aşağı gidiyorum seni
Karışıyor, korkunç, ellerimiz ayaklarımız

ŞAİRİN KANI
(Poetika)

Şairin toprağı, insanlar, sıradan bitkiler, hayvanlar, dur durak bilmeyen gökyüzleri, çığırından çıkmış güneşler, sevgilinin yüzü, demirin, tiftiğin işlenişi, yüreğin derin ırmağı, bir yaprağın hayatı, denizler, Süleyman'ın Ezgileri, Muhammet'in çocukluğu, kuş sürüleri, gettonun göbeği olan Delancy, labirentler, kargaşa, emeğin ve cinselliğin tarihi ve yosunlar ve akşamüstleri ve ormanlar ve Homeros ve terör ve günbatımları ve acının ve ölümün ve karasevdanın yatağıdır.

Nuhun gemisine aldıklarıdır.

*

Nice küçük, bir kıyıya atılmış, adsız sansız şeylerin adamlarıdır şairler.

Kim onlardan başka onca horlanmış çamurun *elinden tutmuş, ona 'ilân-ı aşk" etmiştir?*

*'Bou, si méprisée, je t'aime.'**

(Francis Ponge)

*

Dil, şairin kimliğidir. Şairin kanıdır çünkü.

* Ey, onca horlanmış çamur, seviyorum seni.

*

Şiir ayın karanlık yüzüne vurmak, üçgenler, daireler, koniler çizmek, tarihsiz nesnelerin, * *kulaklarında adları yazılı çocukların yanı sıra yürümek, en derin sarıyı bulmak, onmaz bir gurbet duygusuyla yaşamak, engin ve lekesiz yolculuklar yapmak, denizin yorgun çağlarının fotoğrafını çekmek, solgun bir kasımpatıyla dolaşmak,* ** *sabahları sarı, akşamları nefti geçen Pera tramvaylarına asılmak, aşkı (o sulusepken) örgütlemek, orta ağırlıktaki bir ata 35 gr. çay biçmek, Cumhuriyet adlı buharlı gemilere binmek, Çin'de uyanmak, sıradan insanlar, puhular, mihaliki kuşlarıyla yarenlik etmek, ölüme (şiirin o kazıbilimine) gemici düğümleri atmak, yatağına uzanmış çocuk İsa ile güzelim kirpikli Muhammet'le çölde bir aşağı bir yukarı dolaşmak, geleceği,*

(ve)

sonsuzu içeri buyur etmek

(ve de)

senin ağzınla gidip gelmek için vardır.

* Nietzsche'nin kulaklarını çınlatmak için.

** Kasım ayı ayların en zalimidir.

*

Şiirde vurucu olan ilk anda imgenin görsel olanıdır, ama asıl vurucu imge, duyuran, sezdiren imgedir.

— Kahire: Çalkantılı bir deniz!

*

Şairler (ki dünyayı evleri bilmişlerdir) ölçüsüzlüğe kurarlar otağlarını. Oklarını ordan atarlar.

— Kediler, köpekler, kuşlar, öpülmüş kızlar!

*

Her şiir bir yolculuktur. Bunun için ilk coğrafyacılardır şairler.

*

Tarihler Yavuz Selim'in, veziri Yunus Paşa'yı öldürtüp üç gün yanında taşımıştır diye yazar.

Bu biraz da şiirin varoluş nedeni değil midir?

— Saçlarını geceye taratır.

*

'Nihayet Padişahı gördük. Başını döndürerek uzun uzun bize baktı. Her halinden içinin sıkıldığı belli oluyordu.'

(Gustave Flaubert)

İlk sıkılan Padişah mıdır Abdülmecit?
Öyleyse cebinde şiirle dolaşıyordur.

*

İşte şairlerin bulgusu: Il n'y a pas d'amour houreux!

*

Yeraltı dilleriyle yazar şairler.
— Kaşlarını sokaktan toplarmış!

*

Bir çeşit dervişlik, keşişliktir şairlik. Yıllarca küçük bir yeraltı suyu gibi yaşayacaksın; bir gün yeryüzüne çıkma özlemini de hiç yitirmeyeceksin, bunu büyük bir alçakgönüllülükle kabul edeceksin; ve bir gün, bir gün ışığını gördüğünde de, bir kıyıya çekilip ordan bakmasını bileceksin.

Bir çilehane adamıdır şair.

Hayatı yoktur.

*

Bugün bazı şiirlere iyi, büyük diye kaftanlar biçiyorsak, bunda onların alçakgönüllü olmalarının büyük payı vardır. Bütün iyi şiirler gösterişsiz, alçakgönüllü yapılara benzerler. Bilgiçlik taslamazlar, büyüklüklerini gizlerler sanki.

Şaşılacak bir şey yoktur bunda. Nice yollar tepip gelmişlerdir, alçakgönüllülüğü bunun için elden bırakmazlar.

— 'Gümüş yıldönümünde bulunamayacağım.'

*

En yaşlı sudur, der ya Thales, en yaşlı şiirdir.

*

Tarihler I. Mahmut'un tifüsten öldüğünü yazar.
Elinde de Necati'nin Divanı vardır.
— Şiir ve tifüs!

*

İlk dizededir (bu karanlıklar prensi) bütün iş; şiirin yapısını, yani içeriğini, biçimini — ki ikisi de ayrılmaz, ikiz kardeşlerdir —, boyunu bosunu o saptar, şiirin gizli tarihini o çizer.

Dünyayı depolar sanki ilk dize: Bir yerlerde başını çıkarmış, kendi halindeki bir otu o görür, çocukların, anayasaların, işçilerin elinden o tutar; mutsuzluğun, karanlığın üstünü o çizer; aşka, ölüme kaftanları o biçer;

(sırtın bana dönük, senin o güzelim gözlerine de okları o atar elbet)

(sonra da)

daha böyle nice şeyi gövdesinden (bu dizeler imparatorluğundan) sayfaya, o 'çamur melekleri'nin (Voznesensky) beyaz kâğıtlarına (beyaz cinseldir) o düşürür**.*

*Hem gök*** aşağılarda zaten yerinden oynamış, ağmıştır.*

(*) Şair sayfayı görür.

(**) Bazen bir yaprak gürültüyle düşer ya, öyle.

(***) Gök, usun geçici yokluğundan yararlanmasını bilir.

*

Roman Jacobson 'Şair-Ressamların Sözsel Sanatı' adlı bir yazısında (ki Blake, Gümrükçü Rousseau, Klee'yi amaçlar), bu ressamların üç şiirini alıp, bunların ortaya koyduğu yapıyla, bu şiirlerle ilgil. resimlerinin yapılarının koşutluğu üstünde durur.

Doğal bu. Resim gibi şiir de bir yapı sanatıdır. Her resim gibi, her şiirde bir omurga, bir çatı, omuriliği, sinirsel organlar koyar. Özsuyu bu kanallardan, onların yardımıyla akıtır. Her şiirde bu yap kolaylıkla görülür. Belki de bu resimdeki gibi açık seçik olmayabilir, ama bu o şiirin böyle bir iskeleti, yapısı yoktur anlamına gelmez.

Şiir morg odalarından çıkmaz.
— Eskimolar yaşıyor mu?

*

Bir şairin yerini yine şairler saptar.
Şairlerin katındadır şairlerin gözü.
— Konuşması bir alacakaranlık konuşması:

*

Browning, çoğu şiirlerini kendisinin de anlamadığını söyler. Böylece anlamın her şey olmadığını söylemek istemiştir. Öyle olmalı.
— Merhaba gökyüzü, merhaba!

*

Şair sözcükleri sonradan görür. Sis dağıldıktan sonra.

*

Gecedir şiir.
Kapalı odalarda görür işini.
Kara kitaplar okur.

*

Her şiirde 'dünyanın yaşamından bir ânı' görürüz.

*

Şiirin alçak sesindedir her şey.
— Sonra aynadan nehire baktı.
— Nereye akar? dedi.

*

Şaşırtıcıdır şiir: Onmaz yolculuklar yapar; kuşlara, sokak adlarına, kuşatılmış aşka, suda boğulmuş kızlara, ölüme takar aklını; yalnızlığa, coğrafyaya, altın çocukluğa soyunur (ruhu Tasalya'ya doğru akıyordur); sık sık sevda çıkmazlarına girer, kendi halindeki üçgenleri, konileri ayartır; ak favorili bir Yahudiye, solgun bir taverna çocuğuna güler; Sirkeci'de çadır kurar; vebalılarla dolaşır;*

sürgün (o menfa*)*

yolunu çeler;

kimsesiz bir ateş böceğiyle konuşur; yoğurtcu, şekerci, eskici dükkânlarına uğrar; kasabalarda bando yönetir; sevgilinin yüzünü sıyırıp geçer (İzmir'den geçiyordur); tarihin kapalı tavernalarında Aix'li ton balığı tüccarlarıyla deniz dibi haritalarına dipnotlar düşer (deniz dibi haritaları tarihin çıkmaz sokaklarıdır);

(ve)

suça atar kancasını!

(*) Şiir ayartmalıdır.

*

Bazı şairler gece şairleridir.
Geceleri okunur.

*

Şiirin vakti yoktur.
— Hoşça kal, hoş çakal, hoşca kal!

*

'İnsan bir resmi tıpkı bir cinayet işler gibi işlemeli.' der ya Degas, bu şiir için de böyledir.

*

Şairin toprağı erozyonu en bol olan topraktır.

*

Ne mi yapmalı şiir?

Sabahları okula giden çocukların elinden tutmalı, kızların saçlarını karıştırmalı, otlar, kuşlar, hayvanlar yetiştirmeli, küçük sokaklar, evler, alanlar kurmalı, ıssız dağları şenlendirmeli, kervanlara yol göstermeli, deniz kıyılarına inmeli, sokaklarda dolaşmalı, böcek koleksiyonları yapmalı, kitaplara girmemiş otların elinden tutmalı, gazete okumalı, kendi hanımına el kaldırmasını bilmeli, sevgilinin bağına yardım etmeli, Mısır papirüsleri yetiştirmeli, Karnak yazılarını sökmeli, Pers körfezi boyunca yürümeli, yeşil som ipekler dokumalı, keçe çadırlarda oturmalı, artıkdeğer öğrenmeli, aşkı örgütlemeli, bilinçaltına uzun yolculuklar yapmalı, otağını bütün yasak bölgelere kurmalı, Firavun incirleri yetiştirmeli, insana yabancı olan her şeyin üstünü çizmeli,

(sonra)

terkisinde denizler, ucu selvi ağacından yapılmış oklar, al atlar, ırmaklar, kadınlar, gök süvarileri, kötülük çiçekleri *taşımalı, tedirgin, huysuz, lanetli bir yeryüzlü olduğunu düşünmeli,*

(sonra da)

akşamları işçilerin evlerine inmeli, onlarla sofraya oturmalı, kadınlara beyaz güller armağan etmeli, yeni çayırları sulamalı, Allah'la Ölüm'le yarenlik etmeli,

çırılçıplak dolaşmalı,
çırılçıplak olmalı.

*

Şair bir dil bulgucudur.
— Bırak yukarsını öyle, düşük gökyüzünü!

*

Dize her şeydir. Şairin adıdır. 'Namusumdur' mu diyordu Yahya Kemal?

*

Şairler (bu çamur melekleri) doğduklarında yaşamları boyunca yanlarından eksik etmedikleri iki başucu kitabıyla yüz yüze gelirler:

Aşk ve Ölüm

Ne ki, Ronsard ikisinin de aynı şey olduğunu söyleyecektir.

Ya Eluard mı?

Onun başucu kitabı aşktır.

Aşkın gücüdür.

Ölümü dışlar aşk. Hem kadın, gelecektir. Dahası, dünyaya bunu doğrulamak için geldiğine inanır.

*

Bazı şairler ölünce anılmaz olurlar.
Ölümsüzleşirler.

*

Çoğun sessizliktir şairleri bekleyen. O büyütür onları. Şairler yalnız işlerinin başında değil, sonunda da onu kuşanırlar.
Bir yeraltı çıkarması!

*

Her yerdedir şiir./ *I*
'Savaş biz kuşculara yaradı abiler!'
(Beyrutlu kuşcu bir çocuğun konuşması)

*

Her yerdedir şiir. / *II*
'Kuşlar Peru'ya ölmek için gider.'
(İslam Çupi'nin Dünya Kupa Maçları için bir yazısından)

*

Sözcükler şiir adına düş görürler.
— Ey ten! Ve ey kocamış, solgun, kederli ey!

*

Şair cehennemde yaşar.

*

Sözcükler (şairlerin sevgili kulları) kendi başlarına iken gökkubbeye çakılmış yıldızlar gibi yalnız adları vardır, anlamları yoktur (bir zamanlar gül yalnız bir addı, o 'enfes' ölüm sözcüğü de); böyleyken kimileri uzak mı uzak, kimileri de yanıbaşımızda gibidir (sözcükler zamanı vakumlar: Her sözcük kendi zamanına yazılıdır); ama yerlerinden oynatılmaya görsünler, kıyamet kopar,

(birden)

*şahlanıp türlü kılıklara girerler, yeni boyutlar, kokular, sesler (içinden günbatımı geçmiş gibi sözcüklerin, kokuları, renkleri, sesleri vardır) edinirler, yerlerinde duramaz olurlar, kendilerini ordan oraya atarlar, deniz kıyılarına inerler, çarşılara, evlere girip çıkarlar, bağırır çağırırlar, garip bir aile fotoğrafı kurarlar, ruh çağırırlar, deneyimli bir esrarkeş gibi düş görmeye başlarlar, aşkın ve ölümün üstüne yürürler, her alana el atarlar**

(*) Tekdüze yaşamdan kararmaktadırlar çünkü.

*sonra da**

bir araya geldiklerinde (ki hâlâ kullanımları yoktur, adlarıyla vardır, bunun için de anlamları yoktur)

(eğer)

*şairlerin kâğıtlarına düşeceklerse (us durduğu yeri bilmek ister) bunun için önce özgeçmişlerini anımsayıp birer sözcük değil, birer nesne olduklarının*** *ayrımına varıp (nesnelerin özüyle elinden tutulmamış sözcükler, duygular, algılar, sezgiler erir gider), birden ayaklanıp, bütün öfkelerini, hırçınlıklarını, lanetliklerini kuşanıp, bilinç-altının bütün kapılarını da ardına kadar açıp ('Şiir düşünmekten tiksinir.'* Byron*) artık imgelere, yalnız onlara sarılacaklardır.****

(*) Bu 'sonra da' usun (bu sevgili aracın) gündemi üzerinedir.
(**) Şair nesneyi görür.
(***) 'Bir anlamı gün ışığına çıkarmak için imgelerden daha iyi bir yol olamaz.' (Wang Bi)

*

'İsa onlara dedi: İnsanoğlu insanların ellerine verilmek üzeredir.'

(Matta'ya göre İncil)

Bu aynı zamanda şiirin doğuş nedenidir de.

*

Dünya sözcüklerden başka bir şey değildir.
Sözcükler (bu büyük yalnızlar) sınırlar dünyayı.
Dünyanın sonu, sözcüklerin 'infilakı'dır.!

— 'Çocukluğuma yağmur yağıyor.'

*

Her şiir gerisinde girip çıktığı büyük küçük sokakları, daha çok da küçük, arka sokakları, çıkmazları (dünya böyle sokaklarla doludur) sürüye sürüye ilerler. Bunu da yoluna çıkan insanları, bitkileri, hayvanları, kuşları (Homeros leyleği bilmezdi, turna ile karıştırırdı) hep ilk görüyormuş, aralarından ilk geçiyormuş gibi büyük bir sessizlik içinde yapar. Eşyayı da önce adıyla, sonra da nice adlarla çağırmayı böyle yolculuklarda öğrenir. Yolu da hiç bitmeyecekmiş gibi uzundur. Lanetli, tökezleye tökezleye gittiği bir yoldur bu. Hep elinde tuttuğu çetelesine de gördüklerini işlemek için arada durur. Nice saatler, haftalar, aylar, yıllar sonra bir gün (teptiği bu büyük küçük sokaklardan sonra) bir caddeye çıktığında, işte o zaman bütün bu yolculuğu böyle bir caddeye çıkma adına yaptığını kavrar.***

*Her şiir arkasında işte böyle gizli, uzun bir tarih, gizli bir coğrafya bırakır*** Şiirin bu yolculuğunu anlamak için de gövdesini, (bu delik deşik gövdeyi) gövdenin bu gizemli filmini ışığa tutmak yeter.*

(*) Şiir çocukluğumuzdur.
(**) Değil mi ki iblise armağan etmiştir gençliğini.
(***) Şair zamanlar tanığıdır.

ARA

'Sözcüklerin anlamları yoktur, kullanımları vardır.'

(J. C. Giroud)

SÖZCÜKLER, SEVGİLİ LANETLİLER, I

Ağaç Su Dam
Defter

Rüzgâr Duvar

Kuş Kapı

Aydınlık

SÖZCÜKLER, SEVGİLİ LANETLİLER, II

Gök + Sokak = Hiçbir şey

SÖZCÜKLER, SEVGİLİ LANETLİLER. III

Ev
Yaprak
—

Pencere

SÖZCÜKLER, SEVGİLİ LANETLİLER, IV

Habeş Beylerbeyi
Allahla Oturup Kalkmak

×

İpek Satıcısı

*

Şiir, insanların, kabaran suların, çiçeklerin, soluk evlerin, bırakılmış tarlaların, yorgun buğdayın, çalışkan suların, kederli nehirlerin, kuru duvarın, sevdanın, Firavun arabalarının, Yahya'nın deve tüyünden esvabının, bağlar üzerinde dolaşan muştucunun, ham ipeğin kucağında doğar.

Ağzı da dölyatağındadır.
Orda çöreklenir.

— Ey güzelim ilkah!

*

Bazı şiirler yaratıcılarına karşın büyürler. Bu başlangıçta şairin pek önem vermediği bir şiir olabilir. Yayımlandığında bakar ki birden büyüyüvermiştir. Böylece de yaratıcısına karşı gelmiştir.

Dıranas'ın Fahriye Abla *şiiri buna iyi bir örnektir. Dıranas, onu hiç önemsemediğini söyler. Ama yayımlandıktan sonraki ünü onu şaşırtmıştır. Şiirin bu dayatması karşısında da, onu kitabına almamazlık edememiştir.*

Bu benim de başıma geldi. Mustafa Çapkan İçin Ağıt *çok sevilmiştir, ama ben onu kitaplarıma almamakta direndim, direniyorum hâlâ da. Bu daha ne kadar sürer? bilmem.*

Bu gerçeğe, şiirin şaire öğrettiği diye bakmalı mı bilmem?

Öte yandan, şairin önem verdiği niçe şiiri de (nice yıllara karşın) bir türlü büyüyememiştir.

*

Şairlerin de (bu nesneler müzecileri) kunduracılar, marangozlar, yapı ustaları gibi bir ustaları vardır. Kan, toprak akrabalığı. Bu yüzden şairler yine şairlerle büyür. Başlangıçta bu geniş bir alana yayılır. Sonra sonra bu tek bir ozana indirgenir. Şeyh Galip, Necati'nin toprağına atar kancasını, o toprağı birlikte sürmeye başlarlar. Elbette her biri kendi duvarını da çıkar. Baudelaire yıllarını Edgar Poe'ya adar. Mallarmé'nin de Poe'dur, Poe'nun demir attığı topraktır, onun da toprağı. Ahmet Haşim, Şeyh Galip'i Tarancı ile Dıranas'da Baudelaire'i görür.

Her şair surlarını böyle çıkar. Böyle kendi olur.

— Böcekler, insanlar, elden düşme kuşlar, havaya uçan çocuklar.

*

'Ben şiirde birkaç parçamdan memnunum.'

(Yahya Kemal, 13 Teşrinevvel 1926, Abdülhak Şinasi'ye mektup).

Bir şairin eninde sonunda, beş aşağı beş yukarı, söyleyeceği budur.

Bundan pek kurtuluş yoktur.

Şairler yüzlerce şiirini böyle 'birkaç parça' bırakmak için yazmış gibidir.

Her şiir, daha iyisi için çalışır.

— Bir kırlangıç sürünüp geçiyor kirpiklerini.

*

Çoğun, bir dörtlük, bir beyit, dahası bir dize, şairi hemen ele verir.

Bu elbette her şey demek değildir, ama bir şairi de böyle anlarız biz.

'Kadem kadem gece teşrifi Naili o mehin
Cihan cihan elemi intizara değmez mi.

(Naili)

*

Fatih ile Barbaros ellerinde gül ile karanfil ile görülmüşlerdir. Ama onlar minyatürlerdedir.

I. Mahmut'un (ki mühür kazımayı çok severdi) sır kâtibine göre, bir kır çiçeğini eliyle koparan, sonra da onu destarına takan ilk padişahtır.

Ona ilk şair padişah diye bakmalıyız.

*

Dünyanın sonu mu?
— Düşün, imgelemin yıkılması!

*

Şiir varlığını sözcüklerin unutulmasıyla kazanır.
— Ve su soyunur — daha çıplak.

*

Şiirde dil kendi varlık biçiminin dışına çıktığında, yaratıcı eylemin yerine bir taşıyıcı görevini yüklenir: Kendi dışındadır.

Bu durumda dil görünmez.

Ne mi taşıyordur?

Şiirin dışında her şey.

— Elyazılarına benzeyen yüzünü çıkardı sonra.

*

Dar boğazlar adamlarıdır şairler.
Uçurumlardır yurtlukları, ordan bakarlar.

— 'Benim köyüm bir tavus kuşudur'.

*

Şiir yani dölyatağı: Hepimizindir.
— Sevgili keton!

*

Şiirin tarihi dilin tarihidir.

*

Şair için şiirin koyduğu dünya dışında dünya yoktur. Şairin dünya diye bildiği odur.

*

Kazısı dil olan bir kazıbilimcidir şair.
Diller eğirir.
— Ağzında çiçekler.

*

Beyaz doğar bazı şiirler.
Bazıları da kara!
Kara şiirlerdedir ama şairlerin gözleri

*

Şair dili görür. Güzel ceset!

(Halikarnassos, 1983-1987)

İÇİNDEKİLER

Yayımlayan: Anadolu Yayıncılık A.Ş.
Kapak Baskı: Reyo Matbaası
İç Baskı: Şefik Matbaası

ilhan berk

GÜZEL IRMAK

şiir

"Şiirimizin uç beyi"
"Korkunç çocuğu"
"Türkçenin en atak, en genç şiirini yazan İlhan Berk..."

— Behçet Necatigil

İlhan Berk, birlikte sunduğumuz bu iki yeni kitabının ilkinde (Güzel Irmak), "tarihin, toplumların, yönetimlerin, ideolojilerin el koyduğu ve biçimlendirdiği" insan gövdesi sorunsalını sorguluyor; ikincisinde ise (Şairin Kanı) kuramsallığı aşan şiir sanatına, poetika sorununa eğiliyor.

ADAM

adam 323